

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע
מתורת
הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שנה ד / גליון קמט
ערש"ק פרשת נצבים זילך ה'תשס"ז

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת נצבים-וילך, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון קמט), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מלויבאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבאר הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

אה"ק:

ת.ד. 2033 כפר חב"ד 72915

טלפון: 03-9604-832 פקס: 03-9607-370

ארה"ב:

353 Kingston Ave., Brooklyn, NY 11213

(718) 732-9017

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

ביאור הצורך בלימוד הא "שהשכינה שרוי" עם ישראל בצרת גלותם" מן הכתוב בפרשתנו, הגם שמפורש הוא בתהלים "עמו אנכי בצרה"; ביאור דברי רש"י הסתומים, לכאורה, שהקב"ה "הכתיב גאולה לעצמו".

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ט עמ' 175 ואילך)

יינה של תורה

כללות אופן העבודה בעבודת השי"ת כפי שנרמז בשמות הפרשיות ד"נצבים" ו"וילך" ובחיבורם בפרשה אחת; שייכות עבודה זו לעבודת היום דראש השנה – "תמליכוני עליכם".

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כט עמ' 173 ואילך)

חידושי סוגיות

יביא פלוגתת הרמב"ם והראב"ד אם ידיעת אברהם היתה באמונה או בהשגה, וכן לענין נבואת משה / יבאר דנחלקו אי עיקר חיוב הידיעה הוא במה שיכול להשיג או במה שאינו יכול / יסיק ע"פ דיוק לשון הרמב"ם, דס"ל בדרך ממוצעת דעיקר החיוב הוא בהשגה אבל מחוייב לחקור בשכלו אף בדברים שהם אמונה.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לד עמ' 173 ואילך)

הוספה – דרכי החסידות

אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע – סדר העבודה למנוע מניעות ועיכובים מבפנים.

(אגרות קודש חלק יא עמ' קצ)

מקרא אני דורש

”הכתיב גאולה לעצמו”

ביאור הצורך בלימוד הא “שהשכינה שרוי’ עם ישראל בצרת גלותם” מן הכתוב בפרשתנו, הגם שמפורש הוא בתהלים “עמו אנכי בצרה”; ביאור דברי רש”י הסתומים, לכאורה, שהקב”ה “הכתיב גאולה לעצמו”

א. בפרשתנו (נצבים ל, ג): “ושב ה’ אלקיך את שבותך ורחמך, ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה’ אלקיך שמה”. ומעתיק רש”י המלים “ושב ה’ אלקיך את שבותך”, ומפרש: “הי’ לו לכתוב ‘והשיב את שבותך’. רבותינו למדו מכאן, כביכול שהשכינה שרוי’ עם ישראל בצרת גלותם, וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו שהוא ישוב עמהם”.

וצריך ביאור:

א) בפרשת שמות (ג, ב) כבר פירש רש”י, דמה שהקב”ה התגלה למשה רבינו “מתוך הסנה”, הוא “משום ‘עמו אנכי בצרה’”. ואם כן, איך אומר רש”י ש“רבותינו למדו מכאן כביכול שהשכינה שרוי’ עם ישראל בצרת גלותם” – הרי דבר זה ידוע לנו כבר מפרשת שמות!

ויתירה מזו: “עמו אנכי בצרה” הוא הרי פסוק מפורש (תהלים צא, טו) – ואם כן, למה צריך ללמוד תוכן זה מדיוק הכתוב כאן, כאשר יש לנו פסוק מפורש?!

ב) רש”י מסיים את דבריו: “וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו שהוא ישוב עמהם”. ולכאורה, מאי קא משמע לן בהוספה זו? הרי לאחר שרש”י ביאר “שהשכינה שרוי’ עם ישראל בצרת גלותם”, מובן מעצמו שכאשר יצאו ישראל מהגלות תצא גם השכינה מהגלות – ולשם

מה צריך רש"י לומר זאת?

ובפרט קשה לשון רש"י "וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו" – מה כוונתו בזה?

ב. ויש לבאר:

הפסוק "עמו אנכי בצרה" מלמד אותנו שכאשר עם ישראל מתייסר בצרת הגלות, הרי שגם הקב"ה כביכול מתייסר יחד עמם. "בכל צרתם לו צר" – כל צרה לעם ישראל גורמת למיצר כביכול אצל הקב"ה.

כי, מצד גודל החיבה של הקב"ה לישראל, הרי כאשר ישראל נמצאים בצרה רח"ל, נעשה גם לקב"ה צר כביכול [שלכן הוא נראה למשה "מתוך הסנה" (שיח דוקר), להראות שהוא משתתף בצערם של ישראל – הצרות של ישראל ר"ל "דוקרים" אותו ומצרים לו];

אבל זה שהצרות של ישראל מצערים אותו, אין פירושו שהוא נמצא בגלות, אלא רק שהצער של ישראל גורם גם לו לצער. גם כאשר הקב"ה משתף את עצמו בתוך מיצר הגלות, הרי שעדיין אין הפירוש שהוא אכן נמצא ממש תחת שליטת הגלות. משל למה הדבר דומה? למלך הנמצא בהיכל מלכותו, ומצטער בלבו על כך שכנו נמצא בבית האסורים במקום רחוק.

וזהו החידוש שאנו לומדים מהפסוק כאן, "ושב ה' אליך את שבותך":

לא זו בלבד שהקב"ה מצטער בצרתם של ישראל, אלא יתירה מזו: הוא נמצא יחד עמם, באותו מקום ובאותה צרה של הגלות. כמו מלך, ששמע על כך שכנו נתפס ויושב בבית הכלא, והוא (לא מסתפק בכך שהוא משתתף בצער, אלא) יוצא מתוך היכל מלכותו והולך להיות עם בנו בתוך בית הכלא ולהתייסר שם בעבודה קשה. "השכינה שרוי" עם ישראל בצרת גלותם" – בתוך הגלות.

[והנה מובן שחידוש גדול לומר את הענין הב' כלפי שמיא. כי בשלמא הענין הא', זה שהקב"ה מצטער כאשר צר לישראל, הרי אין הפירוש שאצלו יתברך יש "ירידה", אלא רק שהוא מצטער בצערם של ישראל, משא"כ הענין הב', שהשכינה עצמה "יורדת" להיות עם ישראל בצרת גלותם.

ובזה יובן מדוע דוקא בפירושו כאן, כאשר רש"י מדבר על הענין הב', הוא מוסיף את ההדגשה "כביכול" – "כביכול שהשכינה שרוי" עם ישראל בצרת גלותם", משא"כ בפירושו בפ' שמות, כאשר רש"י מדבר על הענין הא', זה ש"עמו אנכי בצרה", אינו מוסיף את התיבה "כביכול".]

ג. אלא שלפי זה מתעוררת קושיא פשוטה:

כיון שגם הקב"ה נמצא "בצרת גלותם", גם הוא, כביכול, בתוך גלות האומות, אם כן, איך

לקראת שבת

ט

הוא יוציא את עצמו ביחד עם ישראל מן הגלות – הרי סברא פשוטה היא ש"אין חבוש מתיר עצמו" (ברכות ה, ב) ?

ואם כן, לאחר שהקב"ה הכניס את עצמו בתוך הגלות ושלטון הגוים תקף גם ביחס אליו, כביכול, הרי שוב אין מי שיסייע לעם ישראל להתגבר על הגלות ולצאת אל הגאולה – כי הקב"ה עצמו גם כן אינו יכול, כביכול, לצאת מתוך הגלות!

כדי להסביר נקודה מוקשית זו, מוסיף רש"י ומבאר, כי "כשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו". כלומר: הקב"ה 'הכין עצמו' מתחילה לאפשרות זו שהוא יכנס לגלות, ומבעוד מועד כתב בתורתו כי כל השלטון הזר מוגבל לזמן הגלות, אולם ברגע שיגיע זמן הגאולה – תינתן לו הרשות והאפשרות, כביכול, לצאת מהגלות, ובזה לא תהי' דיעה לאותו שלטון זר;

עוד לפני שהקב"ה הכניס את עצמו בתוך הגלות, הוא "הכתיב" שכאשר יבוא זמן של "נגאלין", כאשר ישראל יצטרכו לצאת מהגלות, אזי לא תהי' עוד דיעה להשרים (שיש להם שליטה כביכול על הקב"ה וישראל בזמן הגלות) בענין זה של "ושב ה' אלקיך". וזו כוונת רש"י בלשון "הכתיב גאולה לעצמו", שהוא פסק מראש ובאופן ד"הכתיב" בתורה, שהשליטה דהגלות היא מוגבלת לזמן, ובבוא העת תהי' לו גאולה.

[ובזה יומתק לישנא דקרא בפרשת בא (יב, מא), "ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים" – דהלשון משמע קצת שיצאו בדרך ממילא, ולא על ידי פעולה מיוחדת של הוצאה (אף שבפסוקים אחרים הלשון הוא "הוציא ה'" וכיו"ב);

כי, עוד לפני שהקב"ה הכניס את עצמו ואת ישראל בתוך הגלות, הוא פסק מראש שזמן הגלות קצוב לשנים אלו, ומיד בסיום שנים אלו מתבטלת השליטה דהגלות והשכינה וישראל יוצאים בדרך ממילא. ובזה מדוייק גם הלשון בפ' לך (טו, יד): "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", כאילו "יצאו" מעצמם].

יינה של תורה

"נצבים" ו"וילך" ועבודת היום דראש השנה

כללות אופן העבודה בעבודת השי"ת כפי שנרמז בשמות הפרשיות ד"נצבים" ו"וילך"
ובחיבורם בפרשה אחת; שייכות עבודה זו לעבודת היום דראש השנה – "תמליכוני עליכם"

א. פרשיות נצבים-וילך נקראות בכור"כ שנים בשבת שקודם ראש השנה (כבשנה זו). ומכיון
ששבת זו היא שבת ההכנה לר"ה, יש לבאר דבפרשיות אלו נרמז אופן העבודה דר"ה.

ויובן זה בהקדים: דהנה, מהותו של כל דבר מתבטאת וניכרת בשמו אשר יקראו לו בלשון
הקודש. ועד"ז מובן בנוגע לשמות הסדרות "נצבים" ו"וילך", דתוכן הפרשיות מתבטא
בשמותיהם.

והנה, התיבות "נצבים" ו"וילך" מבטאות שני ענינים שונים ואף הפכיים: פירוש "נצבים"
הוא (כל' תורת הבעש"ט עה"פ (כתר שם טוב (קה"ת) הוספות מא)) "קיימים ועומדים". לא רק עמידה סתם,
אלא עמידה חזקה ובתוקף. משא"כ "וילך" תוכנו – הליכה, היפך מעמידה בכלל, ועאכו"כ
היפך מ"נצבים" – עמידה בתוקף.

ואעפ"כ מצינו, אשר לא רק שסדרות אלו נקראים יחדיו (כשאר הפרשיות המחוברות
שבתורה), אלא הם בעצם פרשה אחת, שלפעמים מחלקים אותה לשתיים. וכדיוק לשון הרס"ג
(בסידורו): "ומהן (מהנ"ג פרשיות) פרשה המתחלקת לשתיים ונקראת בשתי שבתות אם יש צורך
בכך והיא אתם נצבים הנחלקת בוילך משה".

לקראת שבת

יא

ב. ויש לבאר, דכללות עבודת ה' מיוסדת על ההליכה בב' הקוין (תנועות) הנ"ל יחדיו – מחד "נצבים", עמידה בתוקף, בלא שינוי; ומאידך – "וילך", הליכה מחיל אל חיל, ועד לאופן של "תלמידי חכמים אין להם מנוחה" (לשון חז"ל – סוף ברכות ומו"ק), שינוי, הליכה והוספה תמידית.

וכפי שזהו בכל ג' העמודים עליהם העולם עומד (אבות פ"א מ"ב) – תורה, עבודה (תפילה) וגמילות חסדים (מצוות):

תורה: בתורה ישנם ב' חלקים, התורה שבכתב ושבעל-פה. נתינתה של התורה שבכתב היתה באופן מדוד ומוגבל, באותיות ותיבות מסויימות, ואין שייך לעשות בה כל שינוי ("נצבים" – בלא שינוי). משא"כ התורה שבע"פ ("פירושה" של התורה שבכתב) ניתנה באופן אשר החכמים בכל דור ודור למדוה ע"י שפירשו את התורה שבכתב באמצעות י"ג (או ל"ב וכו') מידות שהתורה נדרשת בהם (וכיו"ב) – מתיבה אחת בתורה שבכתב ישנה אריכות שלימה בתושע"פ, ומהאריכות של דברי התנאים, באה לאחר מכן אריכות גדולה יותר של האמוראים וכן הלאה – עד חידושי התורה ("לאפשה לה") של התלמיד ותיק ("וילך" – הליכה, שינוי והוספה).

אך כל "הליכה" והרחבה זו, ועד לחידוש של ה"תלמיד ותיק", נכללת בתורה שבע"פ אשר ניתנה למשה בסיני (ביחד עם התורה שבכתב), וכמחז"ל (ראה מגילה י"ט, ב) כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל ניתן למשה בסיני.

ועד"ז ישנם ב' תנועות אלו בתורה שבע"פ גופא: מחד צריך "לאפשא לה בכל יומא" (זח"א יב, ב), לחדש בתורה, אך מאידך – מוכרח זה להיות ע"פ כללי ויסודות התורה, שבהם (כללי ויסודות התורה) אין שייך כל שינוי – זאת התורה לא תהא מוחלפת.

תפילה: כללות התפילה היא ציווי לכל נפש, ובכל יום ויום ("נצבים"); אך מאידך, תפילה היא "עבודה שבלב" (תענית ב, א), ובפרטי הרגש הלב הרי אין דיעותיהם של בני אדם שוות, אשר לכן פרטי הכוונה ועבודת הלב מחולקים בעבודתם גם מיום ליום ("וילך"). אך גם בעבודת הלב, הנה ביסודה – לב כל אחד מישראל ער הוא לקב"ה בשווה (ראה שהש"ר עה"פ ה, ב) "אני ישנה ולבי ער").

וכפי שזה מתבטא גם בנוסח התפילה: ג' הברכות הראשונות וג' האחרונות הם בשוה בכל התפילות ובכל ימות השנה; משא"כ הברכות האמצעיות – מוכרח שיהיו בהם שינויים: בימות החול – י"ב אמצעיות דבקשת צרכיו (ובהם גופא שינוי מזמן לזמן), שבת, ר"ח, יו"ט, ר"ה ויהכ"פ וכו'. אך כל שינויים אלו שייכים ובאים בהמשך לאותם ג' הראשונות והאחרונות, שהם שוים בכל תפילה ותפילה.

מצוות: מנין המצוות וקיומן הוא באופן של "לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו" (ראה יג, א) – דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת (רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט) – "נצבים"; אך לאחר מכן ישנו הענין דהידור

לקראת שבת

מצוה, שהאדם צריך להדר ולעלות בקודש בקיום המצוות: לא רק שיקיים המצוה כדבעי למיעבד, אלא מהדרין, מהדרין מן המהדרין; ע"פ דין – לפני משורת הדין, וכיו"ב.

ג. הטעם לכך שכללות העבודה דבני כלולה מב' קיום אלו:

מכיון שהתורה והמצוות ניתנו ע"י הקב"ה לישראל, ישנם בזה שני ענינים, כביכול: מחד, זוהי תורתו ומצוותיו של הקב"ה; ומאידך, זוהי עבודה של בני, מקבלי התורה והמצוות.

זוהי מתבטא בשני הקיום הנ"ל: בבלתי שינוי של התורה והמצוות, מודגש נותן התורה ומצוה המצוות – הקב"ה, שהוא אינו משתנה, "אני ה' לא שנית" (מלאכי ג, 1); ומצד זה שענין התורה והמצוות הוא עבודת בני (בלימוד התורה וקיום המצוות) – שגדר של נברא הוא בעל שינויים, ועבודת הנברא צריכה להיות באופן של 'מהלך', להלך ולהוסיף בעבודתו מחיל אל חיל (דלא כהמלאכים שנקראים "עומדים" (זכרי' ג, 12), מאחר ועבודתם היא תמיד במדריגה אחת) – לכן עבודת התומ"צ היא באופן שישנה בזה הליכה מחיל אל חיל בעבודת ה', שינוי (ועלי) תמיד.

וזוהי הטעם שפרשיות נצבים-וילך אינם ב' פרשיות מחוברות אלא הם פרשה אחת – מאחר וכללות הענין דעבודת ה' דורשת את ב' הקיום יחדיו: "נצבים" – הבלתי שינוי מצד נותן התורה, ו"וילך" – הליכת האדם מחיל אל חיל; ולכן הם סדרה אחת, מאחר וכל העבודה של "וילך" – תנועה של שינוי, מוכרחת להיות על יסוד ה"נצבים" – חלק התורה והמצוות הבא מ"אני ה' לא שנית".

ד. ע"פ ביאור הנ"ל, תבואר היטב השייכות דפרשיות נצבים-וילך (אותם קוראים בשבת קודם ר"ה) לעבודת ראש השנה:

ובהקדים – דמכיון ובתורה ובמצוות ישנם ב' ענינים (קיום) אלו, מובן שקודם לכן ישנם, כביכול, בנותן התורה ומצוה המצוות. ואלו הם ב' הענינים דתענוג ורצון:

בתורה ומצוות ישנו מה שהוא רצון העליון ב"ה (שכך עלה ברצונו – שיהי' או שיעשו כך וכך), וישנו מה שהוא עונג העליון ב"ה (מכך שמקיימים המצוות ועושים רצונו), וכמאמר "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני" (ספרי פנחס כח, ח). והחילוק ביניהם יובן מרצון ותענוג כפי שהם בנפש האדם למטה:

התענוג והרצון הם (אינם כחות פרטיים השייכים לענין מסויים (כמו החכמה, או חסד וכדו'), אלא) הם כחות כלליים, המבטאים את תנועת כללות הנפש. ורק שהם חלוקים באופן "גילוי הנפש" שבהם: רצון – הוא (גם) מלשון ריצה, הנפש נמשכת ורצה' להשיג דבר מסויים. משא"כ תענוג הוא להיפך – הוא ענין של מנוחה ורוגע.

וזוהי הענין ד"נצבים" ו"וילך" למעלה. התענוג – הוא ענין ה"נצבים", המנוחה והעדר השינוי, וה"רצון" – ריצה – הוא ענין של תנועה ושינוי, "וילך".

לקראת שבת

יג

והנה, עבודת היום דראש השנה היא, "תמליכוני עליהם" (ר"ה טז, א) – לעורר אצל הקב"ה שיהי' מלך עלינו. ולזה צריכים להיות ב' התנועות, בתחילה צריך להיות ענין העונג למעלה בענין המלוכה, ולאח"ז – לעורר את הרצון למלוכה. ולכן, מכיון שצריכים לפעול ב' תנועות אלו למעלה, צריכה להיות גם עבודת בני"ב ב' תנועות אלו.

וזוהי השייכות דשני הענינים הנ"ל ד"נצבים" (בלתי שינוי) ו"וילך" (שינוי) לעבודת ר"ה – מכיון שע"י עבודת ישראל בב' תנועות אלו, פועלים בני"ב את המשכת המלוכה של הקב"ה ("תמליכוני עליכם") – בשני הענינים דעונג ורצון.

חידושי סוגיות

שיטת הרמב"ם בחיובים שבלב

יביא פלוגתת הרמב"ם והראב"ד אם ידיעת אברהם היתה באמונה או בהשגה, וכן לענין נבואת משה / יבאר דנחלקו אי עיקר חיוב הידיעה הוא במה שיכול להשיג או במה שאינו יכול / יסיק ע"פ דיוק לשון הרמב"ם, דס"ל בדרך ממוצעת דעיקר החיוב הוא בהשגה אבל מחוייב לחקור בשכלו אף בדברים שהם אמונה

"כי קרוב אליך הדבר מאוד כפיך וכלכבך לעשותו"
(פרשתנו ל, יא)

א.

יביא פלוגתת הרמב"ם והראב"ד אם ידיעת אברהם היתה באמונה או בהשגה,
וכן לענין נבואת משה

בתחילת דיני ע"ז כתב הרמב"ם (הל' ע"ז פ"א ה"ג) "בין ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו",
והשיג עליו הראב"ד "יש אגדה (נדרים לב, סע"א. ב"ר פס"ד, ד. ועוד) בן שלש שנים שנאמר (תולדותנו,
ה) עקב אשר שמע אברהם בקולי, מנין עקב".

והנראה דאיפליגו כאן בכללות גדר חיוב ידיעת ה', ובהקדם עוד פלוגתא שמצינו ביניהם
לענין נבואה, גבי השגת משה רבינו ע"ה, דהרמב"ם כתב (הל' יסוה"ת פ"א ה"י) "מהו זה שביקש
משה רבינו להשיג כשאמר (תשא לג, יח) הראני נא את כבודך, ביקש לידע אמיתת המצאו של
הקדוש ב"ה עד שיהי' ידוע בלבו כמו ידיעת אחד מן האנשים שראה פניו ונחקה צורתו בלבו

לקראת שבת

טו

שנמצא אותו האיש נפרד בדעתו משאר האנשים, כך ביקש משה רבינו להיות מציאות הקב"ה נפרדת בלבו משאר הנמצאים עד שידע אמתת המצאו כאשר היא, והשיבו ברוך הוא שאין כח בדעת האדם החי שהוא מחובר מגוף ונפש להשיג אמיתת דבר זה על בוריו".

ובכסף משנה שם מעתיק השגת הראב"ד "אין דעתי מיושבת על זה שהרי ראה בסיני בארבעים יום של לוחות מה שלא ראה נביא מעולם עד שקנאו המלאכים בו ובקשו לדוחפו עד שאחז בכסא ומה הוצרך עוד". ונראה לבאר דאזלו אף בזה לשיטתייהו.

דהנה, גבי מצוות שבלב נאמר בכתובים (פרשתנו ל, יא ואילך) "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה גו' ולא רחוקה גו' לא בשמים גו' ולא מעבר לים גו' כי קרוב אליך הדבר מאוד כפיך ובלבבך לעשותו", שלפי פשט לשון הכתובים מובן, שזה ש"קרוב אליך הדבר מאוד גו'" הוא חידוש, דיש קס"ד (ע"פ תורה) ש"המצוה הזאת" (התומ"צ¹) היא "נפלאה" ו"רחוקה", היינו שמיידי בדבר שהוא רחוק מיכולת האדם, אמנם לאידך גיסא מחדש בזה הכתוב ש"קרוב אליך הדבר מאוד גו'", היינו שהוא דבר שיש בו גם קרבה ויכולת ע"י האדם. ומובן דעיקר החידוש הוא בנוגע ל"ובלבבך" שהוא "קרוב אליך. . מאד" [נדלכאורה הוא. . נגד החוש שלנו. . שאין קרוב מאד הדבר להפך לבו מתאוות עוה"ז לאהבת ה' באמת, וכמ"ש בגמרא (ברכות לג, ב) אטו יראה מילתא זוטרתא היא, וכל שכן אהבה" (וכפי שכותב רבינו הזקן בספר התניא רפ"ז)]. ובגדר דמצוות שבלב נכללת גם מצוות ידיעת ה' [ובלשון הרמב"ם (סוף הל' תשובה) "אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת שידעהו, ועל פי הדעה תהי' האהבה אם מעט מעט ואם הרבה הרבה"²].

והנה, בקיום ידיעת ה' מצינו בכללות ב' אופנים, אם הוא ע"י אמונה פשוטה, או מתוך הכרח והבנת שכל האדם, דרך חקירה – ויש בזה מה שאין בזה, דהנה כבר ביאר הרמב"ם (שם ה"י), ד"אמיתת המצאו" של הקב"ה "אין כח בדעת האדם החי שהוא מחובר מגוף ונפש להשיג אמיתת דבר זה על בוריו", אלא שמאמין באמיתת המצאו. וזוהי המעלה באמונה על חקירת השכל, שהאמונה היא ב"אמיתת המצאו" של הקב"ה, ואילו שכל האדם יכול להשיג מדעת קונו רק באופן מצומצם, "כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג" (הל' תשובה שם, ומסיים: כמו שבארנו בהלכות יסודי התורה), שאין זו "אמיתת המצאו" כמו שהיא; אבל לאידך, כיון שידעה זו

פירשו המצוה הזאת על כללות התורה אמרו כו".
וראה לקו"ת פרשתנו מה, ב ואילך. מאמרי אדמו"ר
האמצעי פרשתנו ע' תשעז ואילך. ועוד.
(2) וראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"ב "והיאך היא
הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיתבונן כו".

1) ראה מפרשים כאן (רמב"ן, כלי יקר, ועוד –
ע"פ ל, יא), ב' פירושים ב"המצוה הזאת" אם קאי
על כל התורה כולה או על מצות התשובה הנזכרת
לפנ"ז. ובאברבנאל כאן לאחרי שמפרשו על התשובה
כ' "ואמנם חז"ל בדברים רבה (פרשתנו פ"ח, ז"א)

לקראת שבת

באה מצד הכרח וחקירת השכל, הרי היא ידיעה חזקה יותר אצל האדם, כיון שבאה מן האדם עצמו ושכלו הוא, משא"כ ענין האמונה אפשר להיות בחלישות גדולה, וכהא דברכות (ברכות סג, א – גירסת הע"י. וראה דקדוקי סופרים שם) "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריי".

ב.

יבאר דנחלקו אי עיקר חיוב הידיעה הוא כמה שיכול להשיג או כמה שאינו יכול

ועפ"ז יש לבאר בפלוגתא הנ"ל, דטעמו של הרמב"ם שמביא דוקא הא שבין ארבעים הכיר את בוראו, כי לדעתו, עיקר חיוב ידיעת הבורא היא כאשר באה מצד שכל האדם, וכן באברהם, שזה שהכיר אברהם את בוראו היינו הכרתו מ"תבונתו הנכונה"³ [כפי שהאריך שם ש"התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן⁴ והתחיל לחשוב ביום ובלילה והי' תמי' האיך אפשר שיהי' הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהי' לו מנהיג ומי יסבב אותו כו' ולא הי' לו מלמד ולא מודיע כו' ולבו משוטט ומבין עד שהשיג (בהיותו בן מ') דרך האמת והבין קו הצדק מתבונתו הנכונה וידע שיש שם אלוהה אחד והוא מנהיג הגלגל כו'"]

– ולכך הביא (בספרו היד) הידיעה ד"בן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו"⁴, ד"בן ארבעים לבניה" (אבות פ"ה מכ"א (לגירסת אדה"ז – מכ"ב)); משא"כ לדעת הראב"ד עיקר ידיעת הבורא של אברהם היתה בדרך אמונה ע"י גילוי מהקב"ה, שלכן הביא שהי' "בן שלש שנים", שבפשוטות בן שלש אינו בגדר להכיר את בוראו באופן של השגה והכרה מלאה.

ועד"ז נראה לענין השגת משה, שלכאורה פלוגתתם היא – מהו עיקר השלימות בידיעת הבורא שאלי' צריך האדם להגיע, אם הידיעה הבאה ע"י השגת השכל או הידיעה ע"י אמונה (שאי אפשר להגיע אלי' ע"י השגה, אלא באה מלמעלה): לדעת הראב"ד השלימות הכי גדולה בהשגת משה היא מה שהשיג בעת מ"ת, "ראה בסיני" מה שבא מלמעלה; אבל לדעת הרמב"ם, עיקר שלימות הידיעה היא מה שמבין ומשיג בשכלו, ולכן לא הסתפק משה במה שראה בסיני אלא ביקש לידע ולהשיג⁵.

שם. שהש"ר פ"ד, ח (ב). ועוד.

(4) וראה הגה"מ שם סק"א וסק"ב. כס"מ שם. וראה בכ"ז בארוכה לקו"ש ח"כ ע' 14 ואילך (וש"נ). ע' 19 ואילך.

(5) ומודגש גם בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד בסוף ספר המדע, סוף הל' תשובה. ע"ש. ועוד.

(3) ומודגש ביותר דיוק הרמב"ם בזה, שהרי בפסוקים וברז"ל גם באברהם מפורשת מעלתו בענין האמונה כמ"ש (לך טו, ו) והאמין בה'. ובמכילתא (בשלה יד, לא) "לא ירש אברהם אבינו העוה"ז והעוה"ב אלא בזכות האמונה שהאמין בה'", ונק' ראש למאמינים – ראה שמור"ר פכ"ג, ה ובמהרז"ו

לקראת שבת

ז

ג.

יסיק ע"פ דיוק לשון הרמב"ם, דס"ל בדרך ממוצעת דעיקר החיוב הוא בהשגת אבל מחוייב לחקור בשכלו אף בדברים שהם אמונה

אמנם, אולי י"ל, דשיטת הרמב"ם (בהלכותיו⁶) בגדר חיוב ידיעה, אינה (רק) כשיטת החוקרים שצ"ל גם חקירה שכלית, אלא היא שיטה ממוצעת, ובהקדם הדיוק בלשונו גבי מצוה ראשונה, שבסהמ"צ (מ"ע א'⁷) כתב שמצוה "להאמין" ובספר היד (ריש הל' יסוה"ת, ובמנון המצות בריש ספר היד מ"ע א') נקט "לידע".

דהנה בהלכות תשובה (רפ"ה) ביאר הרמב"ם באריכות היסוד דבחירה חפשית, "רשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע הרשות בידו", ומאריך בהסברת והכרח הדבר, ובסוף הפרק (ה"ה) הקשה: "שמא תאמר והלא הקב"ה יודע שזה יהי' צדיק או רשע או לא ידע, אם ידע שהוא יהי' צדיק אי אפשר שלא יהי' צדיק ואם תאמר שידע שיהי' צדיק ואפשר שיהי' רשע הרי לא ידע הדבר על בוריו, דע שתשובת שאלה זו ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים וכמה עיקרים גדולים והררים רמים תלויים בה אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר, כבר בארנו . . . שהקב"ה אינו יודע מדיעה שהיא חוץ ממנו כבני אדם שהם ודעתם שנים, אלא הוא יתעלה שמו ודעתו אחד ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בוריו וכשם שאין כח באדם להשיג ולמצוא אמתת הבורא שנאמר (תשא לג, כ) כי לא יראני האדם וחי כך אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא, הוא שהנביא אמר (ישעי' נה, ח) כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי, וכיון שכן הוא אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כל הברואים והמעשים אבל נדע בלא ספק שמעשה האדם ביד האדם ואין הקב"ה מושכו ולא גוזר עליו לעשות כך, ולא מפני קבלת הדת בלבד נודע דבר זה אלא בראיות ברורות מדברי החכמה".

ובהשגת הראב"ד שם "לא נהג זה המחבר מנהג החכמים שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו והוא החל בשאלות קושיות והניח הדבר בקושיא והחזירו לאמונה, וטוב הי' לו להניח הדבר בתמימות התמימים . . . ואע"פ שאין תשובה נצחת על זה טוב הוא לסמוך לו קצת תשובה ואומר אם היו צדקת האדם ורשעתו תלויים בגזירת הבורא ית' היינו אומרים שידעתו היא גזירתו והיתה לנו השאלה קשה מאד, ועכשיו שהבורא הסיר זו הממשלה מידו ומסרה ביד האדם עצמו אין ידיעתו גזירה אבל היא כידעת האצטגנינים שיודעים מכח אחר מה יהיו דרכיו של זה כו'".

ונ"ל בדעת הרמב"ם, דס"ל שמה שצ"ל חקירה שכלית, אינו רק בדברים שיש כח בשכל

(ע' 39 ובהערה 119 שם). ואכ"מ.

(7) כגירסא הנפוצה. וראה הנסמן בלקו"ש חכ"ו ע'

5-114 הערות 10, 13.

(6) בנוגע לספרו מו"נ – ראה בארוכה מ"ש

בפתיחה שם. וראה גם באגרת הרמב"ם לתלמידו ר'

יוסף שנרפסה לפני הפתיחה שם. וראה לקו"ש חכ"ו

לקראת שבת

להשיגם על בוריים, אלא אף באותם הענינים "שאינ בנו כח לידע", מיהו יש חיוב להתייגע ולהשיג זה גופא שענין זה למעלה מהשגתו.

והיא היא פלוגתת הרמב"ם והראב"ד הכא, דגם הראב"ד כ' שם "טוב הוא לסמוך לו קצת תשובה", אלא שע"פ הראב"ד "תמימות התמימים" והשגה הם שני ענינים, ואין לערבם יחד, שהאמונה היא דבר שמעל לשכל האדם, מצד טבע איש ישראל, וידיעת האדם הוא דבר התלוי באדם בעצמו, שלכך ה"קצת תשובה" שסמך הראב"ד היא רק דבר המתיישב בשכל האדם⁸ – ובדברים שבהם צ"ל ענין האמונה, ס"ל דאסור לערב ענין השכל;

אבל הרמב"ם סבר, דחובת היגיעה להכיר ולידע ולהשיג אינה רק בדברים שהאדם מסוגל לקלוט בשכלו, אלא גם בענינים שהם למעלה מהשגת שכלו וטעם ודעת פשוט, וגם דברים אלו צריך שיונחו ויוקלטו בשכלו, ולכן כתב הרמב"ם שגם אופן ידיעת הקב"ה ש"אין כח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא . . . אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כו'" – צריך האדם "לידע ולהבין בדבר זה", ועי"ז יבין ויכיר שידיעתו של הקב"ה אינה בסתירה לבחירת האדם.

וזהו שכלל בלשונותיו לענין מצוה ראשונה הן הידיעה והן האמונה, שיסוד הדבר הוא באמונה, כי ב"אמיתת המצאו" אא"פ להיות השגה על בוריו כ"א רק ענין האמונה, אבל לאידך, בזה גופא מוכרחת הידיעה ("לידע"), שהאדם צריך להתכונן כפי שיד שכלו מגעת להבין ולידע גם בדברים אלו שלמעלה מהכרח שכלי⁹.

וזהו גם מה שנתכוין הרמב"ם בנוגע לבקשת משה (הנ"ל – הל' יסוה"ת פ"א ה"י) "ביקש לידע אמיתת המצאו של הקדוש ב"ה . . . והודיעו ב"ה מה שלא ידע אדם לפניו כו' עד שהשיג מאמיתת המצאו כו'", שהי' באופן של השגה, היינו לא רק ראי' ואמונה, אלא בא בהשגתו של משה, וזה בא דוקא לאחרי בקשת משה¹⁰ לידע אמיתת הקב"ה.

הרמב"ם דשנות תשל"ה (קה"ת, תשמ"ה), תשמ"ו (לקו"ש חכ"ז ע' 250 ואילך). ועוד.

10) עפ"ז יש לבאר מ"ש בכס"מ שם (הל' יסוה"ת פ"א ה"י – בסופו) בתירוץ קושיית הראב"ד, במש"א הקב"ה (תשא לג, יט) וחנותי את אשר אחון.

8) אף שמסיים "וכל זה איננו שוה", ה"ז מצד תוכן וגוף התשובה, ולא לפי שהמדובר בדבר שלמעלה מהשגת האדם.

9) ראה בארוכה בביאור דברי הרמב"ם בהלכות הראשונות דספר היד ובסיומו "יודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כו'" – בהדרנים על

דרכי החסידות

אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ
מליובאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

מניעות ועיכובים מבפנים

"לכן האיש החפץ בחיים, ראשית העבודה בקבלת עול גמור מוחלט, לקבוע בכ"י זמן קבוע, לא פחות מג' שעות ללמוד דא"ח, בלימוד בינוני. . שיוכל לחשוב הענין שלמד ולדבר בו בשפה ברורה"

ב"ה ו' אייר תרצ"ג

ריגא

ידידי וו"ח אי"א מוה"ר . . שי' שו"ב

שלום וברכה

ברוך פודה ומציל. ת"ל אשר בא אל המנוחה ויוכל בעזרתו ית' לשקוד בתורה ועבודה בלי שום מונע ומעכב מבחוץ.

אמנם נודע הדבר מענין המניעות ועיכובים, שיש בהם מינים ממינים שונים, כפי אשר ידע איניש בנפשי, וגם אפילו באלו אשר עבודתם, או מסיבת המזג והשנים יפעלו לדחות את היצה"ר, הנה הנה"ב עורנו יש לו שליטה, ומה גם נפש הטבעי בתקפו עומד, וממציא מניעות ועיכובים מפנים, ומלבישם בלבושי שכל ומדות בנ"א, הנק' נימוס, אבל תוכנם האמיתי הוא שרש פרה ראש ולענה.

לקראת שבת

לכן האיש החפץ בחיים, ראשית העבודה בקבלת עול גמור מוחלט, לקבוע בכ"י זמן קבוע, לא פחות מג' שעות ללמוד דא"ח, בלימוד בינוני, דהיינו שלא לדייק ביותר בפלפולים של הבל, ושלא בדרך קריאת מכתב, כ"א בלימוד להבין הנאמר, ולקלוט שיוכל לחשוב הענין שלמד ולדבר בו בשפה ברורה.

וכך סדרו של דבר הלימוד, תחלה צריכים ללמוד כל המאמר כולו פ"א, לידיע בכללות הענין המתבאר במאמר ההוא היינו קוטב הענין, ויסען וואס רעדט זיך אין דעם מאמר, ואח"כ ללמוד אותו ב"פ פרקים פרקים, ובין פרק לפרק לחזור על הנאמר בו במחשבה ודיבור, ואח"כ ללמוד פעם ג, בעיון לפי ערך, שאז מתחיל הענין להיות נקלט בשכלו, ומתחיל להרגיש בענין, ער הייבט אן לעבין אין דעם פארשטאנד, און דער ענין לעהבט בא איהם.

והחיות האמיתי הוא העבודה שבלב בתפלה, כמוכך בגוף נקי ע"ד החסידות, כמבואר בענין יפנה עצמו, אפרייניקין זיך פון גופניותדיקע זאכין [= לפנות עצמו מענינים גופניים], ופעולת החיות הזו נראה וניכר בכל דרכיו, במשך היום במדות טובות וגעגועים לתו"ע.

כעת הגה ת"ל המניעות ועיכובים מבחוץ הסיר הקב"ה מאתו, והמניעות והעיכובים שיכול להיות מבפנים צריך להסיר בעצמו. והשי"ת יהי בעזרו בגו"ר.

